

Darabos Enikő

Mihancsik Zsófia: *Nincs mennyezet, nincs földem. Beszélgetés Nádas Péterrel*. Jelenkor, Pécs, 2006.

A beszélgetőtársak érzelmi évődése közben olyan súlyosan intellektuális kérdések is előkerülnek, hogy pl. hogyan lehetne érteni azt, hogy a személyes mindig politikai, hova teszi a politikus a libidóját, hogyan esett seggre Ceaușescuné az angol királynő ebédjén, milyen az, amikor Aczél György erotikus...

Aki kérdez, Mihancsik Zsófia. Aki válaszol, Nádas Péter. Aki olvassa - nos, az minden bizonnyal számtalanszor fel fogja kapni a fejét a dialógus élvezetes, agonális éle, dinamikája miatt. A játék értelmében vett agónról beszélek, ahol a dialógus definíciója abban körvonalazódik, hogy „két ember megállás nélkül tapogatja a másikat és nem is föltétlenül csak intellektuálisan. A dialógus nem más, mint tapogatózás" (101).

Nem szívesen mondanám azt, hogy a kötetben egy Nádas Péter nevű író nyilatkozik hivatása fortélyairól, ahogy mondjuk, egy interjúkötet funkcióját első megközelítésben megragadhatná az ember. Nem, semmiképp sem (csak) erről van szó, bár viszonylag éles képet kaphat erről is bárki, aki kezébe veszi a kötetet. Azt gondolom sokkal inkább a beszélgetés örömeiről és élvezetéről van szó: hogyan lehet bejárni az elágazó ösvények azon kertjét, amit két egymás iránt kölcsönösen érdeklődő ember dialogikusan megteremt, kitapos magának. Miközben beszélnek, szavaikkal létrehozzák azt a teret, amit a másokra való szép odafigyeléssel tesznek egymás számára otthonossá.

És ebbe lép be az olvasó, ebbe a sajátos diszkurzív térbe, amiben a felvetett témák sokasága és a szempontok többszöri kereszteződése ellenére sincs agorafóbiája. Nem fogja el a nyílt terektől való rettenet, ami az eltévedés és az elveszettség érzését keltene benne. Legalábbis nekem nem volt ilyen benyomásom. Jóllehet nem minden esetben tudta kordában tartani magát a beszélgetés folyama, még akkor sem, amikor egy-egy kiragadott kérdésben az adott szekvencia tematikus szálát próbálta volna (fejezetcímként?) kiragadni. Talán nem is kellett volna, vagy ez már olvasófüggő elvárás - csak magamról beszélhetek, az biztos, hogy én enélkül is türelmesen haladtam volna, bár érteni vélem a tagolás iránti igény illetően megjelenését.

A kötet legerősebb és talán legrészletesebben körültagolt témája „az érzékelés szenzációiról való hallgatás óriási birodalmának" (353) feltérképezése. És nem tudom nem észrevenni, hogy ebben a folyamatban egy Mihancsik Zsófia nevű nő és egy Nádas Péter nevű férfi teszi ki a cölöpöket. Legalábbis érzékelhetően más dinamikát vesz fel az erre irányuló

ténykedésük, mint mondjuk egy Richard Swartz nevű férfi és ugyanaz (?) a Nádas Péter nevű férfi beszélgetése esetében.

Különös, hogy a kritikusok között viszonylag széles körben él az a meggyőződés, hogy ugyancsak nagy lélekjelenlét szükségeltetik egy olyan dialogikus vállalkozáshoz, amely a Nádas Péter nevű interjúalany megszólaltatására irányul. Ki tudja miért. Talán amolyan magának való ember magának való meglátásokkal és személyre szabott nézőponttal. Kérdés, hogy ki nem ilyen. Akkor talán másfelől kell megközelíteni a problémát. Már ha egyáltalán problémáról van szó, és ha igen, kinek a problémájáról. Többnyire azt hiszem, mégis a kérdező problémájáról. Az a benyomásom ugyanis, hogy a tárgykörben lehangsúlyosabban az interjúalany kategóriával lehet valami gond. A *Párbeszéd* után, a *Nincs mennyezet, nincs földem* című kötet is meggyőzően bizonyítja, hogy Nádas Péter beszélgetőtársként felettébb izgalmas, provokatív, megértő, odafigyelő és érzéki tud lenni. És ha ez előbb a beszélgetőtársak nemiségét említettem, az azért volt, mert meglátásom szerint a Mihancsik Zsófiával való dialógus egészen más ökonómia szerint szerveződik, mint a Richard Swartz-cal való párbeszéd. Sokkal izgalmasabb, sokkal érzékibb. A beszélgetés közvetlenségét erősítik azok a mozzanatok, mikor „az interjúalany” visszakérdez, felhorgad, felháborodik, letorkol, majd nevetve megadja magát, vagy majdnem megadja magát a kérdező hol szelídebb, hol provokatívabb erőszakosságának. De azt is roppant izgalmas megfigyelni, mikor vonul vissza a kérdező egy halk „feladom”-mal, vagy egy „Na ne! Ne kezdje már megint rajtam!”-felkiáltással, és mikor visz be a beszélgetőtársának egy „Szerintem nem jó a példája”-szerű vágást, vagy mikor csábítja el őt egy álnaiv „Fordítsa le, legyen szíves!” kötekedéssel. Soha nem döfik viszont le egymást, vannak bevitt találatok, de nincs sérülés, és épp ez a játékos egyensúlyozás a másik kommunikatív tűréshatárán termeli ki a beszélgetés agonális élvezetét.

A beszélgetőtársak érzéki évődése közben olyan súlyosan intellektuális kérdések is előkerülnek, hogy pl. hogyan lehetne érteni azt, hogy a személyes mindig politikai, hova teszi a politikus a libidóját, hogyan esett seggre Ceaușescuné az angol királynő ebédjén, milyen az, amikor Aczél György erotikus, mit veszített a német nyelv a fogalmi tisztázottság magasabb szintjeinek elérésével, és mit ér a magyar szöveg, ha magyar, és átkerül egy másik kulturális közegbe. A többit kinek-kinek az ízlésére bízom.

Részletek:

33. oldal.....

Légszomja lehet az embernek a képzeletétől, de a hátamban, a vállamban és a karomban ez a szaggató, lüktető, feszítő fájdalom, ez a hideg veritékezés, a csillapíthatatlan nyugtalanság és a gyöngeség együtt, ez a hamuszürke arc a tükörben, s hogy hiába nyitom ki vagy csukom be az ablakot ...

- *Nem esett pánikba?*

- Egyáltalán nem estem pánikba, de ez nem az én érdemem. Két probléma izgatott. Hogy miként lehet a feleségemet a legkíméletesebb módon értesíteni. És éppen egy korrektúrát javítottam, közben ért a roham. Illetve akkor tetőzött. A *2000-nek* kellett volna még aznap visszaküldenem egy írást. Hogy a fenébe fogom kijavítani, és miként tudom eljuttatni hozzájuk. A tudatnak van egy speciális önvédelmi rendszere. Igazi veszélyhelyzetekben nem terheli önmagát pánikkal. Ez a kétféle gond teljesen betöltött. Normális állapotban pontosan fordítva van. A lelkem ugyan nem szívesen pánikol, de a testem már kis nehézségek láttán is pánikba tud ejteni. A lelkem ilyenkor csak figyel, kis hülyeségekbe nem szól bele. Ha nagyon lényeges dolgokban döntenék hülyén, akkor közbeszólna. Az esetek többségében futni hagy, legyen, amit a test akar. Amikor az ember a halál közelében elveszíti a testi érzetét, akkor látja, hogy eddig tényleg mindig ott volt a lelke, kísérte, de "világnézeti okokból" ezt nem hitte el,

vagy csak ritkán hitte el. Nagy meglepetés, amikor kiderül, hogy tényleg lélekből, testből állunk. Mert abban az állapotban, amit életnek nevezünk, inkább kísérik egymást, nem hatnak egymásba át.

- *Éppen hogy együttműködnek. Nem?*

- Olykor. De inkább futnak egymás mellett. Helyesebben a lélek áll. Ha valakinek levágja a lábát a villamos, akkor nem ő esik pánikba, hanem a teste. Ezen is érdemes lenne gondolkodni, hogy mibe szól bele a lélek.

- *Mikor történt ez pontosan?*

- 1993. április 28-án. Aznap hirtelen kitört a nyár. Bevittek a Jánosba, levetkőztettek, felvették az adataimat, elkezdték ezt a kezelést. Sehol sem találtak vállfát, amire felakaszthatták volna a zakómat. Az ápolónő dühöngött, hogy már megint nincsen vállfa az osztályon. Aztán mégiscsak találtak. Közben este lett, úgy fél tíz körül járhatott. Az intenzív osztályon voltam, ami elég különös hely. Ott volt a közelben az ápolónő, meg ott volt a közelben két orvos is. Mindhárman úgy tettek, mint akik már mindent tudnak, mindent elvégeztek, és átlászó ürügyekkel ott járkáltak az ágyam körül, élesen, majdhogynem izgatottan figyeltek. Én meg éppen azt mondtam az ápolónőnek, hogy mégis megadom a feleségem telefonszámát. Az ablakpárkányon hevert egy notesz, vette, hogy fölírja. Előtte már megadtam egy barátunk telefonszámát, akit hiába hívtak, nem érték el. Ez egy kicsit ingerültté tette az ápolónőt. Mégis megadom a feleségem telefonszámát, mondtam neki. Mert én most meg fogok halni. Illetve nem akartam őket ezzel a szóval megriasztani. Azt mondtam, hogy akkor én most mégis megadom a feleségem telefonszámát. Ha nem ájulnék közben el. Ezt még kimondtam. És közben azt gondoltam, ha nem halnék meg.

- *Honnan tudta, hogy meghal? Miért volt benne biztos?*

- Ezt igazán nem tudom. Innen kezdve mindent nehéz lesz szavakra átfordítani. Olyan, mint amikor egy porszívót nem fújásra állítanak, hanem szívásra.

- *Gondolom, fordítva ...*

- Nem, nem fordítva. Valami kimozdított. Jól mondom. Később talán meg fogja érteni, mire gondolok.

- *De a porszívó normális esetben szívásra van állítva.*

- Igen, normális működése a szívás, persze, csak hogy most másutt vagyunk. Ez is hasonlat. Már másutt vagyok. Eddig valaminek a mélyén kuksoltam, s innen ez a szívás most kimozdított. Mi úgy képzeljük el a halált, mintha valami szörnyűség történe, mert megyünk ki az életből. De nem ez történik. Valami nagyon jó történik. Valami nagyon jónak a vonzásába kerülök, és ez szív, visz magával. Van még rajtam kívül valami. Talán ez a legelső érzet. Hiszen ettől érzem én, hogy valami kimozdít. Addig nem éreztem, hogy az én, az egy más is. Bár látom még, hogy az ápolónő a noteszát visszahajítja, fölfordítja, kirohan a képből. A két fehérbe öltözött férfi pedig szabályosan rám rohan. Semmi félelmetes. A nagy igyekezetükben inkább mulatságosak. Az erő vinni kezd, és ez lenyűgöző.

- *De mi a jó ebben? Kérem, próbálja meg elmesélni.*

- Nagyon nehéz lenne megfogalmazni, hogy mi a jó, mert evilági nyelven csak a rossz ellentétéként beszélhetünk róla. Talán majd később kiderül, amikor az elbeszélésben eljutok odáig. A saját szavahihetőségem kedvéért azonban hozzá kell még tennem, hogy amikor ennek a kezelésnek nekikezdenek, akkor benyomnak az emberbe egy morfiamszármazékot.

Azért adják, hogy a félelmével ne súlyosbítsa a helyzetét. Igaz, én egyáltalán nem félttem, legfeljebb szerettem volna megszabadulni az erős fájdalomtól, de utólag nem tudom kivonni a szervezetemből ezt a szert, vagy leszámítani. Nem tudom, nélküle milyen lett volna kimenni az életből. Már a rendelőben infúzióra tettek, de mintha a mentőben említette volna az orvosnő, hogy most az infúzió keresztül mit, miért nyom belém. Mentünk szirénázva, éppen át a Moszkva téren, és rettenetesen rázkódtunk az ócska autóban. Sajnálom, hogy elfelejtettem ennek az orvosnőnek a nevét. Meg akartam jegyezni, többször elolvastam a kitűzőjén. A zseniálisabb orvosok közé tartozott. Fiatal nő, aki a hangvételeivel egy olyan árnyalatot talált el, amelyre valószínűleg minden beteg örülten szomjazik. Nem hazudozott, nem akarta elterelni a figyelmemet, nem fölényeskedett, nem akarta bagatellizálni a történetet, s főleg nem csinált úgy, mintha eleve mindent jobban tudna, s ezért nem is érdekelné,

h5>gy mi van velem. Mondta, hogy ez bizony nehéz, ebből nehéz lesz fölépülnöm, de nem lehetetlen. Igen, az első infarktust még bőven túlélhetem. Zötykölődtünk a kórház felé, és értelmesen beszélgettünk. Nem érzelmeskedett, nem volt durva, nem finomkodott. Jó volt nézni, ahogy teszi a dolgát. Biztonság áradt belőle, kedvesség, szépség. Nem volt szép nő, de szépség áradt belőle. Nos, ekkor talán még nem volt bennem ez a morfiumszármazék. Nem tudom, hogy az infúzióval kaptam-e, vagy külön. Nem, külön nem szurkáltak. Mindent belenyomtak az infúziós palackból kivezető gumicsőbe. Minőségi változást az állapotomban mindenesetre nem éreztem. Később igen, már a visszatérítés után, akkor éreztem a következményeit. Az ember tényleg súlyosan és kellemesen elszáll a morfiumtól. És nem zárhatom ki a lehetőséget, hogy az eufórikus érzeteimben szerepet játszhatott. Aminek az mond ellent, hogy a halálközeli élményben a jó vagy a rossz kategóriái semmiféle szerepet nem játszanak. Mégis azt mondhatom mindenkinek, aki halni készül, s ki ne készülne erre, hogy a halál nem rossz. A mi nyomorult kategóriáink szerint mindenképpen a jó dolgok közé tartozik.

- *Nem rossz, már ha az ember visszajön, mint maga, és értelmezni képes.*

- Nem, nem. Maga a visszatérítés nagyon rossz.

Rettenetes volt. Még most is nyögöm, ennyi év után. Kiheverhetetlen megrázkódtatás. Nagyon dühös voltam rájuk, mármint az orvosokra. Amit nem mondhattam meg nekik, hiszen ők borzalmasan örültek, hogy sikerült visszahozniuk. Ebből láttam, hogy ennek most itt örülni kell. De nem örültem.

- *Mert jó volt ott?*

- Nem azért, mert jó volt. Ezek a kategóriák semmiféle szerepet nem játszanak. A teljességnek olyan élményében részesülsz, amilyen élményben az embert ezen a világon legfeljebb az irodalom, a művészet, a vallási vagy a szerelmi elragadtatottság részesítheti. Persze csak pillanatokra. És a nőket valószínűleg a szülés. Bátrabb nők elmondják, hogy az egy nagy erotikus kaland. Olyan élmény, amelyben erősen összecusúszik öröm és fájdalom. De ezek is csak ügyetlen hasonlatok. Mentem kifelé valamiből, de nem azért, mert valami más vonzott. Ahova tartottam, az nem pusztán ígéret volt, hanem a teljesség tudta beváltani benne önmagát. Vitt. S ami kimozdított, vitt, az leginkább a szíváshoz hasonlítható. Maga az érzet viszont leginkább az ájuláshoz. Holott, szigorúan véve, egészen másfajta. Akár fehér az ájulás, akár fekete, az ember fejében zajlik, illetve a testi érzete mintegy felerősödik tőle a fejében. Ez viszont az egész testében történik, egyszerre, és nem világosodik, nem sötétedik, mivel az eszméletét nem veszíti el. Nem kifelé megyek a tudatomból, hanem befelé, miközben valami visz ki az életemből. Egy erő, amely egyszerre működik kívül és belül, s ezért a tudatomban nem érdemes különbséget tenni közöttük. Azért mondhattam magamban, hogy meghalok, mert a testi érzetem még sohasem változott el így. Az embert az ápolónők levetkőztetik, úgy hever a lepedőn. Be sem takarják. Hogy bármelyik pillanatban bármelyik testrésze készen álljon bármilyen beavatkozásra. Az alsónadrágomat rajtam hagyták. Aznap egy szokatlanul kicsi alsónadrágot vettem fel. Akkoriban hosszú távokat futottam, nem volt rajtam semmi zsir. Mert hiába a fájdalom, a légszomj, a százötvenes pulzus, a testi érzetnek ezzel együtt is marad egy enyhén exhibicionista jellege. Átdereng az elégedettség. Ötvenegy éves vagyok, de olyan rosszul azért nem mutathatok. Van az életnek egy szadomazochista alapszerkezete, s az ember ebbe még a halottas ágyán is rendesen beleilleszkedik. Készséggel kiszolgáltatja önmagát. Másnap hajnalban már ez a kicsi alsónadrág sem volt rajtam. Az elektromos ütésektől bevizelem. Le kellett venni. Valószínűleg egyszerűen kifolyik, ami az emberben még benne van. Egy lepedővel letakartak. Amikor később az ápolónő lemosdatott, én pedig ragaszkodtam az ágyékom és a fenekem saját kezű megmosásához, eléggé megütődött. Talán meg is bántottam vele. Az emberek nagyon messzire elmennek önmaguk önkéntes kiszolgáltatásában. Maga a meghalás viszont azzal indul, hogy más minőségű lesz a testi érzetem, amit teljesen világosan átlátok a tudatomban. De a telefonszámot már nem tudom kimondani. A film elszakad. Nem látom az ágyat, nem látom az orvosokat, az ápolónőt sem látom, aki már előzőleg kirohant a képből. Ezt nem bánom, ennek nem örülök, ezzel semmilyen viszonyban nem vagyok. Egy másik film folytatódik. Az egész létezésem nem más, mint egy hihetetlen erő érzete az enyhén derengő sötétségben. Az erő rajtam kívül és bennem működik, aki azonban test többé nem vagyok. Tudom, hogy most halok meg. Ami nem tölt el örömmel, nem tölt el fájdalommal, nem tölt el rettegéssel. Nincs semmiféle érzés, ami addig ismerős volt. De nem is felejték. A tudatomban mintegy a teljességét élem át. A tudatom összes tartalma erőteljesebben van jelen, mint maga a pillanat, talán mert nincsen többé külön pillanat. Arról is tudok, hogy most nekem estek, és a testemen manipulálnak. Ennél job b szót nem találok rá. Mintha Gullivernek esnének neki a kicsi, tudatlan emberek, és mindenféle értelmetlenséget művelnének vele. Hozzám nem ér el, engem nem érint. Amit a testemmel csinálnak, az tökéletesen érdektelen. Körülbelül ebből az összefüggésből érti meg az ember, amit egy életen át nem érthetett.

A lelket és a testet nem láthatta egyben. Most nemcsak egyben vannak, hanem, amit korábban is sejtett, a lelke a testén keresztül is érinthetetlen. Vele nem egylényegű. Ezért nevezik a vallások erősebbnek a lelket, illetve a testi létet a gyöngébbnek. S akkor ... de nincsen akkor, mert nincs idő ... valami mégis bekövetkezik. Valami, ami legalábbis az eddigiekhez képest változás. Egyetlen rövid, billentő mozdulattól. Sajnos nincsen rá magyar ige. Valahonnan átfordulni valahová. Németül van rá ige. *Umkippen*. Franciául talán *basculer*. Átbillenni, átbukni a sötétben derengő térből, ahol minden együtt van. Védettség, erő. Világegyetem. Egyedül lehetséges ősállapot. Az erő, ami nem én vagyok, bár velem egylényegű, kifordít ebből, egyszerűen kifordulok. Átbillenek, bekerülök egy másik térbe, belebillenek. Ez a tér még leginkább azokra a terekre emlékeztet, amelyeket a science fiction filmekből ismerünk. Valamiféle űrben vagyok, majdhogynem lebegve. Miközben a tudat terébe fény kerül. Ezt nevezi a szakirodalom a halálközeli élmény barlangfázisának. De csak erős zárójelk között lehet barlangot mondani. Az ősállapothoz képest ismeretlen univerzum ez, amelyben a mozgásom irányt kap az erőtől. S habár mindez először történik meg velem - a kifordulás, a mozgás, a tér megváltozása, s hogy a mozgásnak szabott iránya van -, sok mindennek van neve, hiszen egy hosszú élet tapasztalatával nézek rá, értelmezem. Az először és az utoljára nem szétválaszthatók. A nyelv azonban dualitásokra épül, ezért nem tudom másként kifejezni. Nem is tudok másként visszanézni rá. De hát a tér határtalanságát és az időnélküliséget éppen az adja, hogy összecúsztak ezek az aspektusok. Még sohasem láttam ezt a fényt, a nevét sem tudom, van benne valami egészen meghökkentő, a tulajdonságait azonban nemcsak egy hosszú élet tapasztalatából ismerem, hanem fényképészként értékelem, szakszerűen mérlegelek, megnevezem a tulajdonságait. Valahogy így. Ez egy távoli fényforrás. A mesében persze itt megint a távoli és a közeli kategóriába ütközöm. Mégis fogadjuk el most, hogy távoli. Kissé homályos, szórt, enyhén fátyolos fény, mintha mattüveget csúsztattak volna a fényforrás elé. Ami azt jelenti, hogy nem a fényforrást látom közvetlenül. Ráadásul egy nyílás peremén török meg, enyhén beszolarizál, ahogy szaknyelven mondanánk. Úgy, ahogy egy barlang mélyéről látja az ember a kinti fényt egy enyhén borús napon, de még nagy utat, nem tudja, mekkora utat kell odáig megtennie. Az utat nem ismeri, még sohasem tette meg. Valójában nem is tudná, hogy ez egy út, ha az erő nem vinné ilyen föltartóztathatatlanul. Miközben tudatában vagyok annak is, hogy most újraélesztenek, vagy legalábbis megkísérlik, hiszen meghaltam. Ez tehát a halál útja, mondom magamnak, és nagyon érdekel. Sőt, ki is pillantok belőle, lássam, mit tesznek velem. Látom, hogy közben egy kéz rácsatol valamit a mellemre. Aztán megint visszatérek az utamhoz. Ahol az a meglepetés ér, hogy a fényforráshoz képest valamelyest megváltozott a pozícióm. Mintha az erő elfordítana. Odakint két kéz rátehénkedik a mellkasomra. A súlyát nem érzem. De fényképészként azonnal értékelni tudom a szokatlan látószöveget, a terem fényviszonyait. Látom, amint a mennyezeti neonok hideg, kékesen szürke fényében kinézek a halálból, és látom ebben a fényben a mellkasomat. Valószínűleg azért kell kinéznem, mert ütést mértek rá. Bár úgy érzékelik, hogy nem élek, én élek, illetve tudom, hogy meghaltam, de még ki tudok nézni a halálból. Őket nem láttam, egyiküket sem. Vannak beszámolóik, amelyekben a haldokló mintegy fölülről, madárperspektívából látja, hogy az orvosai miként manipulálnak a testén. Én a saját látószögemenél maradtam, hanyatt fekve, és kétszer néztem ki a belső térből. Először ezt a valamit láttam, mintha egy fekete gumiheveder lett volna, amit a mellemre rácsatoltak. A következő kinézésnél két kezet, kissé szőrőset, amint a mellemre tehénkedik. Egyszerűen kinéztem.

- *Kinézett a saját mellére, a saját testére.*

- A saját testemre. A hasamig láttam a saját testemet. Talán párna volt a fejem alatt, ezt nem tudom. De inkább nem volt semmi. Mantegnának van ez az örült festménye a halott Krisztusról. A nagy, meztelen talpától nézve, perspektivikus rövidülésben ábrázolja a lemeztelenített testet. Ilyen erősen, csaknem parodisztikusan rövidülő perspektívából láttam a mellkasomat. És a két tevékenykedő kezet. Innen a szó, a manipulálás. Amit láttam, rögtön értékeltem is. Hiszen a szög, amelyből a mellkasom láttam, valamivel magasabban állt, mint amelyet a fekvő pozíció megengedhetett. Valamelyest még az ironikus látás képessége is megmaradt. Jóindulatú elnézéssel figyeltem őket, ahogy tudatlan gyerekek iránt viseltetik az ember. Szelíd, csöndes, bölcs iróniával visszanézel. Ám maga a visszanézés többféle struktúrát fogad magába. A manipuláció negatív konnotációjától a fényképészeti szakismereteken át Mantegna festészetéig minden információ benne van az egyikben, ugyanakkor a visszanézésnek működik egy másik, mintegy párhuzamosan kapcsolt nagyobb struktúrája, amelyhez egészen más jellegű információk tartoznak. Az átfordulás aktusától kezdve, attól kezdve, hogy ebből a védett, sötétben derengő térből, az ősállapottól, amelyben nincsen különbség köztem és a tér közt, köztem és az idő közt, kifordulok, és ez valamiként azt jelenti, hogy az egyik világegyetemből átfordulok a másik világegyetembe; ahol van fény, van mozgás, a mozgásnak van iránya. És akkor észreveszem, helyesebben a tudatom, mintegy önnön tartalmaként, meglepetten fölismeri, hogy hiszen ő ezt eddig is tudta. Az újdonság legfeljebb annyi, hogy a különböző struktúrákat és a különböző tudatszinteket most nem külön, hanem együttállásukban láthatom. A visszanézés

többféle struktúráját például mintegy összenézem azokkal a tudatstruktúrákkal, amelyek a pillanatnyi történések jeleit és neveit hordozzák. Így aztán a nyelvelőtti állapot vagy a tiszta szemlélet struktúrái szinkronba kerülnek a nevekkkel, amelyeket megint egy másik struktúra hordoz. Felismerem, hogy ezek a különböző dimenziók, különböző perspektívák, ezek a párhuzamosan kötött és bizonyos pontokon egymásba is átforduló struktúrák eddig sem voltak egészen rejtettek előttem. Aki vagyok, az egész életemben elkísért, és most tovább fog kíséreni. Testi érzet híján, lélekként élem át önmagam. Az úgynevezett tudatom azonban, amely egy életen át elkísért, és most tovább kísér a halálba, a léleknek csupán a világról szerzett tapasztalatait foglalja magába. Amit most elhagyok, amiből most kimegyek. De az a meglepő, hogy van még mindezen kívül valami, ami nem struktúra. Az erő. És az erő strukturálatlan. Vagy én nem érzékelem, nem látom sem az anyagát, sem a szerkezetét. S ebben az összefüggésben fedezem föl, hogy ez talán nem is kimenés, nem annyira a halál érzékelése, hanem inkább a bemenés, a születés érzékelése. Az egész halálélménynek ez az egyik leglényegesebb momentuma. Illetve a kettő valószínűleg tényleg együtt áll. Samuel Beckett is kétségbeesetten fölkiált a *Godot-ban*, hogy "az anyák lovaglólülésben szülnék a sírokon". Ez bizony így van. Csak éppen emiatt kétségbeesésre nincsen ok. Van sötét és van világos, tehát egyfajta dualitása van annak, amit látok, holott nem dualitásként élem át. A világegyetem nem szimmetrikus. Ugyanannak a dolognak mindig egyszerre találkozik mindkét oldalával, például ki tudok nézni a halálból, meg vissza, csak hogy közben a tudatomban működő duális fogalmaktól, a gondolkodásomtól kicsit megcsúsznak a fázisok. A lélekben ellenben egyszerre van jelen minden élmény, mert a lélek a különböző struktúrák, aspektusok, fázisok érintkezését is érzékeli. A tudatba ennyi fér. Az erő mibenléte már nem fér bele. De még az is benne volt a tudatomban, amivel a beszélgetést kezdtük, hogy ez így nagyon rendj én van, hiszen én mindig is ezt akartam. Nem kell tiltakoznom ellene. Ez szintén lényeges eleme az élménynek. Az ember ugyanis akkor adja át magát az erőnek, ha nem tiltakozik. Ennek a strukturálatlan, monolitikus erőnek, amely minden testet mozgat. Ami viszont nem vagyok többé. Immár az erő része lettem, noha a lelkem eddig is egy lényegű része volt, nem elválasztható része a létezés erejének, a világmindenség erejének, az abszolútumnak, az isteninek vagy az isteneknek. S hogy itt milyen kifejezést használok, az már attól függ, hogy milyen kultúrából vagy milyen szociokulturális milióból léptem át ide, és milyen kultúrába vagy milióba térek vissza. Bármilyen szót használhatok, mindegyik téves, egyik sem találó. Az ember mindenesetre már az előéletében is tudja, hogy a világegyetemben működik egy hihetetlen nagyságrendű erő, amely a saját személyes erőinek nagyságrendjével nem összemérhető. Holott része, személyesen.

- *És mi van, ha valaki ezt nem tudja, vagy nem így tudja, vagy nem így gondolja?*

- Az teljesen lényegtelen. Annak a testről és a lélekről alkotott fölfogása talán erős vitában áll egymással. Még nem sikerült rendes en találkozniuk, vagy az egymáshoz fűződő viszonyukban valami megzavarta őket. Ez teljesen elhanyagolható, lényegtelen. Az egész probléma, mit tudomén, mindössze néhány száz éves az európai filozófiában. Ennyi. Éppen valami zavar van. Majd elmúlik, vagy nem múlik el, de hát ez igazán nem érdekes.

Jó, ezt később megbeszéljük, most inkább folytassa.

- Folytatnám én, de csak úgy tudom folytatni, ha előbb elmondom, mi történt később. Amikor már hazakerültem, és megpróbáltam újra élni. Most aztán tényleg lóttek a kronológiának. Egy ötlet volt. Egy ötlettől vezérelve jöttem rá, hogy mi történt velem. Vagy mi történik bárki mással. Annak a térnek ugyanis, amely a testemet mintegy magába fogta, amelyben mozogtam, ennek az úgynevezett barlangnak, ennek van valami finom bordázata. A bordázatot valahogy nem tudtam elfelejteni. Mintha egy finoman bordázott csőben haladnék. Ezen az úton ragad magával az erő. Egy időtlen és végtelen tér, amely a bordázatával mégis fölém borult. Talán lehetne redőnek, finom redőzetnek is mondani. És nem egyenesen mentem előre a fény felé, hanem az erő mintegy állandóan elcsavart. Talán kétszer csavart el teljesen, így a pontosabb. De megint csak nem a testi érzést kell elképzelnie, mert nincs róla testi érzetem, hanem mintegy látom a testi érzetet. Elvesztettem mindenféle közvetlen érzetemet a külvilágról vagy önmagamról, de mindent látok és jóval többet tudok, mint bármi kor. Az erő tehát, a fejemen fogva, kétszer megforgatta az egész testemet a térben, amelynek bordázott volt a felülete, finoman bordázott, és a kijárata ... vagy a bejárata ... Ki tudja. Inkább csak lerajzolni tudnám ... Ovális volt a bejárat, egy álló ovális, finoman nyújtott ovális. Az egyik oldala felé, mégpedig a jobb oldal felé erősen elhúzott. Úgy is mondhatnám, hogy a jobb oldala felé erősebben nyitva volt, mint a baloldala felé. Nem volt szimmetrikus. A baloldalán egyértelműbben volt ovális a forma. És ahogy az erő vitt felé - de közben iszonyatos mennyiségű más dolog is történt -, egy kicsit még jobban elnyílt. Tudtam, ha átlép ek ezen ... Ha átlép ek a sötétségnek és a fénynek ezen a határán, akkor a dolog visszafordíthatatlan. Ha most a közönséges, evilági fogalmaimmal azt mondanám,

hogy ez a távolság tíz méter volt, akkor mindaz, amiről eddig beszéltem, nyolc méteren belül történt. Még valamennyi út hátra lett volna, de nem érhettem el a kijáratot. Kinyitottam a szemem, és láttam, mit művelnek. Hihetetlen kíváncsisággal figyeltek. Illetve egy tudományos elme kíváncsiságával, teljesen személytelenül figyeltek. Aztán később, amikor egy kisebb műtét után, vagy nevezzük inkább beavatkozásnak, elbocsátottak a szívsebészetről, a Városmajor utcából, megpróbáltam itthon visszatérni az életbe. Porszívóztam. Ez állítólag hozzátartozik az ember életéhez, a por, a szőnyeg, a kárpitok. Elég furcsa volt. Mert attól kezdve, hogy visszahozták, semmihez nincs köze. Se a tárgyakhoz, se az emberekhez, se a tudásához, se a saját élettörténetéhez, semmihez, semmihez. Talán az ég, az ég színe. Egy növény figurája, egy madár röpte, inkább a megfoghatatlan dolgok, de különben semmi más. Tudja, mit kell tennie, de minden viszonyát önmagán erőszakot téve kell létrehozni. Hogy ne a dolgok helyét lássa a struktúrákban, hanem a dolgot magát. Ez a nehezebb. Meghalni sem könnyű, de visszajönni baromi nehéz. Még mindig nem vagyok igazán itt, nem is leszek soha, valószínűleg. Szóval, ahogy tartottam a kezemben a porszívó gégecsövét, s éreztem az ujjamon a durva recézetét, hirtelen rájöttem, hogy amit én állandóan magam előtt látok, az nem más, mint az anyám szülőcsatornája. És csak azért olyan szokatlan, mert belülről látom. A nyílás az anyám nagy szeméremajka, amit széthúztak, vagy önmagától tágult egyre jobban, ahogy közeledtem. Ami egybevág azzal a pszichológiai felismeréssel, hogy speciális helyzetekben az ember akár az uterusra is visszaemlékszik. Majdhogynem a fogantatására. Ezek számomra racionális kapaszkodók. Fantasztikus dolog, hogy az ember a halála pillanatában, amikor elmegy, felidézi a jövőt. Hogy is mondjam ... ez az istenbizonyíték! Annak, aki hívó. A kegyelemnek vagy a teremtés tökéletességének és egységének olyan hathatós bizonyítéka, aminél többet senki sem kívánhat. Akár pontokba is lehetne szedni. Egy. Légzés, keringés leáll, testi érzet, érzékelés megszűnik. Kettő. Az uterusból indít a születési film. Szinkronra kötött, teljes tudattartalom fut vele. Három. Átfordulás az uterusból a szülőcsatornába, amire a tudattartalom a duális fogalmak struktúráit is beköti a szinkronfolyamatba. Kitekintés és áttekintés. És aztán, négy, a fény. Hogy elérem-e, vagy még visszarántanak. Ha azt mondom, hogy boldogság vagy jószág, vagy kellem, akkor erről beszélek. A tudatod kitérül, megmutatja saját gyönyörű szerkezeteit, a haláloz pillanatában fölismerésekkel büvöl el, megmutatja a felfogóképesség határát. Hogy aztán mi történik a fényküszöb mögött, azt nem tudom. Abban nem volt részem. Hát körülbelül ennyi.

- Azt mondja, magával volt a teste. De ezt csak tudta, ugye, látni nem látta?

- Látni nem láttam. Csak akkor láthattam, amikor kinéztem magamból, amikor odaátról visszaneéztem. Odabenn vagy odaát nem volt róla semmiféle érzetem. Ezt úgy képzelje el, mintha az ember kameraként működne. Amit most úgy értek, hogy a tudatának és a lelkének a nagy struktúrái között mozog. Mintha csupán szeme lenne. A kamera sem tudja lefényképezni a saját testét, holott van neki. Amit én szülőcsatornaként éltem át és a saját születésemként rögzítettem, az biztosan nem hasonlítható minden vonásában mások halálélményéhez. Már csak azért sem, mert felteszem, hogy a halál pillanatában mindenki a saját anyjának a szülőcsatornáját látja viszont. A folyamatnak ráadásul teljesen individuális a ritmusa. Mint ahogy az orrunk sem egyforma, valószínűleg ez sem egyforma. A hüvelybemenet tágulási szöge, a szeméremajkák nagysága, fodrozottsága is különböző, meg van, aki elakad a szülőcsatornában, és úgy rángatják ki belőle. S hogy aztán valaki a szülőcsatorna kápráztató fényébe Krisztust látja bele, mert mondjuk Krisztusra vágyott egész életében vagy a szép meztelen férfiakra vonatkozó vágyait túl hevesen tagadta meg, az egy másik kérdés. Én sem tudtam, hogy mi jelenik meg nekem, nem tudtam megnevezni, hiszen az emlék egy nyelvelőtti állapotból származik. Ez egy későbbi fölismerés, amihez persze hozzátartozik, hogy már a meghalás perceiben is voltak anatómiai ismereteim, és fényképezésként mértem föl a terepet.

- Mi történt, amikor magához tért?

- Ott volt a két ember, nem, három ember. Az egyik a háttérben állt, az ápolónő. Három ember boldogan. Három ember, amint a professzionális és teljesen személytelen figyelmük boldogságra vált. És ott voltam én, nagyon boldogtalanul. És befejeztem a megkezdett mondatot, tehát megmondtam a telefonszámomat.

- Tényleg?

- Igen. Az ápolónő fölsikoltott. Még élveztem is a pofátlanságomat.

- Meglepte az ápolónőt.

- Inkább arról volt szó, hogy ennek külön örültek.

Világos, hogy miért örültek. Azért, mert akkor megvan a tudatom, nem pusztultak el az agysejtjeim. Amiből arra következtettem, hogy hosszú idő telt el. Magyarán, volt reális lehetősége, hogy el pusztuljanak. De a jelenet azért nem volt ennyire kedélyes, mert közben az áramutésektől az egész testem koordinálatlanul reszketett. Vacogtam, rúgtam, csapkodtam, és nem tudtam magam leállítani. Ok meg nyugalmat tettetve jöttek-mentek, és mindenfélét csináltak. De ezeken a kis játékaikon jól át lehetett látni. Tudtam, hogy ez még nem egy lefutott dolog. Az is nagyon érdekes, hogy nincs olyan állapot, amikor egy orvos megmutatná a saját kiszolgáltatottságát, kivéve ezt a helyzetet. Tehetetlen. A re ani mált ember többet tud, mint ő. Olyasmit, amit ő sohasem fog megtudni, kivéve ha őt is reanimálják. Kérdeztem az orvostól: "Reanimáltak?" Valahova éppen ment volna el, visszanézett. A telefonszám után ez már sok volt neki. Majdhogynem sértetten válaszolta: "Igen." "Mennyi idő telt el?" Gondolkodott, összeszedte magát szegény Szende doktor, és azt mondta: "Három és fél perc." Más orvosok persze azt mondják erre, hogy ilyen nincs. Nem tudhatja, hogy mennyi idő telt el. Amikor egy orvos reanimál, nem azzal foglalkozik, hogy mennyi idő telt el. Azzal tényleg foglalkozik, hogy most túl hosszú vagy túl rövid, és mikor kell leállnia, de mérni nem tudja, tehát nagyokat tévedhet. Nekem nem három és fél perc volt, az biztos. Lehet, hogy csak kettő, lehet, hogy hat, fogalmam sincs, nekem ez egyre megy. Evilági adatokkal mérve több millió év. Maga a teremtés. Mondom, igazán mély, nagy vallásos élményben, amilyenről a szentek beszélnek, én sohasem részesültem. De a közösülésnek, a szerelemnek, mondjuk így, a szerelmi egyesülésnek vannak idői, olyan időtartamok, amelyekről az ember nem tud beszámolni, mert ilyenkor oda az önreflexió és a reális időszámítás. De ez csak egy rossz hasonlat. Az ember érzékeli még a bemenetet, aztán már csak a kijövetet érzékeli. Azt, hogy bement, és jaj, már megint itt vagyok, nagy búsan ülök egy szobában. Valami végérvényesen elveszett. Talán mégis ez a legmegfelelőbb hasonlat. A vallási elragadtatottság, amilyenben Avilai Szent Teréz vagy Sziénai Szent Katalin vagy nem tudom, ki részesül, valószínűleg közelebbi hasonlata annak, ami az emberrel ilyenkor történik. A teremtés történik meg velem, amikor a halála és a születése összeér. A dolgok akkor együtt állnak, összehajlik a végük és a kezdetük. A test mint olyan, a test mint a gond és a teher és az öröm állandó forrása, eltűnik. Bár minden hozzátapadó név megmarad. Erre mondom azt, hogy ezeket az élményeket az emberiség írásos kultúrája időről-időre megközelítette ugyan, csak az a nehézség, hogy ezen a nyelven, a mi nyelvünkön, ez nem szól. Nincs szüksége nyelvre. A születésem, mint vizuális szenzáció, maga az elbeszélés. A halálom, az eltűnésem ugyanaz az elbeszélés. És a két elbeszélés akkor is bennem éli az életét, amikor a testem ad ki hangokat; a legkülönbözőbbeket, a bőfögéstől a sikolyig mindenfélét, többek között a tagolt beszédet is. A tagolt beszédnek azonban, hogy úgy mondjam, nem sok köze van a teremtéshez, amire az emberiség mindig is kíváncsi volt. Igaz, azt sem mondhatom, hogy teljesen elfedné velem. Jobbára mellé nyúl.

- *Kötözködnöm kell, mert egy kicsit szkeptikus vagyok. Szóval honnan tudja, mi történt volna, ha átér ezen a nyíláson?*

- Mondom, azt éreztem, tudtam, hogy ha átlép ek a sötétségnek és a fénynek ezen a határán, akkor nincsen visszaút. Akkor az végleges állapot.

- *De honnan tudja, hogy ha átér, akkor ott meg is marad, akár ebben a teljességélményben, akár lélekként vagy a lélek részeként, bármi módon. Honnan tudja, hogy az ugyanolyan jó lett volna, mint maga az út?*

- Honnan tudhatnám? Nem tudom. Éppen azt mondom, hogy akkor nyelvre sem lenne többé szükségem. Nem jönnek vissza magához kísérteni. Nem mondanám el.

- *De maga most az örökkévalóságot előlegezi meg, holott az örökkévalóságot még el sem érte.*

- Nem, nem, szó sincs ilyesmiről. Én egyszerűen, leíró módon fogalmazok. És ez különben sem hit vagy hitetlenség kérdése. Hogy maga tud-e hinni ebben, vagy nem tud hinni. Hogy így gondolja, vagy nem így gondolja. Ez így történt velem. Nem tudja kétségbe vonni, nincs hozzá eszköze.

Nádas Péter: Világító részletek

275-280 Tolvaj lincselése. Eszmény és valóság ütközete. Hit az ember megváltoztathatóságában. „A kommunista meggyőződés és a keresztény hit az etikai

keresztutak azonos holtpontján találkozik, s misszionárius tudatukkal nem is tudnak egymás elől egykönnyen kitérni.” (280)

352 A mártír nagymama. Mosolytalan asszony volt a nagyanyám. Folyamatosan ellenállt, a mosollyal együtt a fogalmi realitásoknak állt ellen, a városiasságnak, a világiasságnak.”

355 Kisgyerek az iskolában. „Nem voltam alkalmas se az áldozat se a gyámolított szerepére.”

356 Homoerotika”.. láttam, olykor éreztem is, hogy merevedésük támad, letepertek, a mellemen lovagoltak ebben a nagy bakalódásban.”

359 A kivételesség iránti vonzalom. Nagyanyja különös szóhasználatáról írva. „A kivételes már nagyon korán bármit megtehetett velem., húzott és volt, minden mástól eltérített, elszabadította a fantáziámat. „

360 Nyelvi kíváncsiság „ paszta, baszta, megkefélte, felkefélte,”

374-375 A liberális gondolkodásról. „Hiedelmeknek nem ülünk fel. tartózkodóak vagyunk. Agyunk magasabb fordulatszámra jár, nem ragad le ennyire az anyagnál, az egyednél, az egyesnél. Nem ítélek, inkább regisztrál. Mit ad Isten, absztrahál. Mindennel és majdnem mindenkivel szemben hűvös marad, vagy legalább is erre törekszik. Kedélyünk is leíró jellegű. Azonosságokat, különbségeket, hasonlóságokat vesz szemügyre. Elkülönít, összefüggésbe hoz, nem ragad meg a felszínen, benéz az álarcok és álorcák rengetegébe, nem egyes tulajdonságokkal bíbelődik, nem rémülődik, nem ócsárol, hanem mögé néz, akár a benézés mögé néz. be. Mások hibáin nem csámcsog, mások vétkein nem élvezkedik. Inkább az okokkal foglalkozik, nem ragad le az okozatnál. Problémát lát és megold. Azt persze nem tudtam még, hogy mindezekkel a komolyan vehető polgári liberális intésekkel, de főleg ez utóbbival milyen konfliktusokba fogok keveredni, habár levetkőzni sem tudom.”

521 – 522 „Az erotikus és erkölcsi kétarcúság rendszere tizenkét éves korom óta foglalkoztatott, bár se az erkölcsről nem tudtam semmit, se az erotikáról. Még az autoerotikus élményeimben is az értetlenség maradt az erősebb elem. Mit csinál az ember, ez egy, ebből a nyilvánosság előtt mit hajlandó bevallani, ez kettő, s a közvélekedés szerint miként is kellene viselkednie, ami a harmadik. A rideg valóság, a látszat és a szándék szent hármasa. Még arra a borús nyári délutánra is emlékszem, amikor elhatároztam, hogy egész felnőtt életemben ezzel a kétarcúsággal vagy inkább háromarcúsággal fogok foglalkozni. 1954 igazán forró nyarán amikor valamelyik lexikonban találtam Janusról egy ismeretlen ábrázolást. Ezen két félrenéző arca közé zárva volt egy harmadik arca, a szemtől szembe néző. S ennek milyen volt a tekintete, Uramisten. Őrült volt a tekintete. Képi felismerés volt. Aha. Ez az. Valamit megértettem általa, amit addig nem sikerült megértenem. A kép üzött ki a nyári kertbe, a valakinek a három arca, arcának három nézete, s elmerülten bóklásztam ott vele. meglehet, máskor történt a két kis esemény, az emlékezet mindenesetre összeírta. Mindent, de mindent meg fogok írni, amit az emberek elhallgatnak egymás elől. Abban a pillanatban mindenesetre így szólt az elhatározásom. Valami olyasmiről határoztam el, hogy foglalkozni fogok vele, mi több, ez a foglalatosság lesz az élethivatásom, amiről semmit sem tudtam, honnan is tudhattam volna. Még azt is tudtam, hogy ez nekem nem lesz kellemes, babérokat nem arathatok vele. Ifjú emberként szorgosan kerestem a nyelvi mintákat az erotika tárgykörében e hivatásként üzött foglalatossághoz...”

530 Aranyműves nagyapa kommunista lánya

533 Nem fényképezi le a káposzta taposó asszonyokat. „ ... a szoknyakorcba feltűzött szoknyaaljakban olyan harsányan és szemérmetlenül csinálták, feketére volt égve a vádlijuk, és kékesfehér az erektől átjárt combjuk, hogy ijedtemben nem fényképeztem le őket. pedig akarták. A taposó lábak és a vérelesen rengő combok látványától minden erő kiment az öröklött tagjaimból.”

539 Kisgyerekként is érzékeli az emberi viszonyokat. „ „ S így aztán már kicsi gyerekként, még nem jártam iskolába, elég világosan érzékelttem azokat a mérhetetlen különbségeket, repedéseket, réseket, árkokat és szakadékokat, szülővárosom bonyolult, sokszorosán behatárolt, mégis összefüggő családtörténeti topográfiját, amely a túlélő szokásrendek és az egyéni adottságok mentén fűzte össze és választotta el a város különös emberi tenyészeit; az oldás és a kötés azonban szigorúan a szóbeliség mögött, saját konvencióitól mintegy elszigetelve, vagy fedetten működött.”

540 – 541 Értelmetlen mondatok lefordítása. „ ... disznótorost hoztak a nagybátyám, Nadas István munkásai. Neki munkásai voltak. Amit megint csak nem tudtam megérteni. Törökszentmiklósról jöttek minden ősszel, tavaszig maradtak. Nem engedtek be mást maguk közé, mind a hatuknak mindig Törökszentmiklósinak kellett lennie. De miként lehetnek idegen emberek, felnőtt férfiak valakinek a sajátjai. Vagy miért mondják. A birtokos szerkezet nem ment a fejembe, s ki nem ejtettem volna a számon, hogy valaki másnak a tulajdona lenne. Elkezdtem kidolgozni magamban egy nyelvi stratégiát, mikén tudok a helyértéke szerint szükséges mondatot egy másik mondattal megkerülni vagy kiváltani. Nem mondat utánuk, hogy veszek egy villamost, vagy veszünk egy villamost, mert nyilvánvaló ökörség volt. Azt sem mondtam volna ki, hogy valahol valamit osztanak. Egyszerűen irritáltak a nyelvi konvencióikkal. Hogyan vennénk villamost, nincs annyi pénzünk.”

543 – 544 Ortodox zsidók elkülönülése.

552 Diktatúrában nexus a mérce.

595 Kiscselédek hajnali négykor kezdik a munkát.

609 Férfias erőfitogtatás. Levesestál kivágása az ablakon.

2. kötet

11. A polgári történetírás ignoranciái. „ „... pályafutásom alatt többször, különböző témákban kellett megütközni a jó polgári történetírás ignoranciáival. Amiről a derék burzsoák és spízbürgerek nem kívánnak tudomást venni, mert zavarná a nagyra becsült világképüket, azaz az üzletmenetet és reprezentációs világképüket zavarná, az a történetíróik számára sem létezik. Úgy foglalkoznak politikai történettel és filozófiával, hogy munkásmozgalmakkal azért ne kelljen, vagy minél kevesebbet kelljen foglalkozniuk, parasztmozgalmakkal még kevésbé, ami miatt aztán nem érhető meg tisztességesen a kontinens szociális története, a korszak antropológiai állapotának képe pedig végzetesen torz marad. Nem ismerünk rá benne egykori és mai önmagunkra. csak szélről, nacionális és vallási elfogultságaik, úgymond családias szépérzékük terhe alatt foglalkoznak a kolonializmus, a hittérítés és a rabszolga-kereskedelem azaz a genocídiumok sorozatának kénköves történetével. „

14. Bizalmas értesülés tudása a diktatúrában kivételes kiváltság.

18 „ Pragmatikus politikai számításokkal a konzervatív liberálisok és baloldali liberálisok többnyire önmagukat rúgják segbe.”

60. Érzelmi, érzéki felvillanás. „Velem szemben egy erős arcú arab lány ült, aki valamilyen iskolai dolgozatot tanulmányozott. Igen gondterhelt lett az ábrázata, valamit bizonyára nem és nem értett. Csaknem tragikusak az erős arcvonásai. Minden átmenet nélkül pakolta el az iskolai papírjait, nem, ezzel ő nem foglalkozik. Előkotorta kis kerek céde lejátszóját, dugóit a fülébe nyomta, amitől a szemem láttára változott át. Ragyogni kezdett. Néhány pillanat múltán kihívó pillantást vetett rám, elbűvöltet és elbűvölöt, amivel természetesen meglepett. Világos, hogy tekintete nem az öreg bácsinak szólt. A kifeszülő erős testével nem engem szólított meg. S amint maga is nagy zavartan feleszmélt, visszavette a lángot, amitől pedig érthetővé vált a mentális áttétel mechanikája. Annak az emlékéllománynak szólt a ragyogása, amely a zenéhez kapcsolja őt, ezért hallgatja mindig újra.”

62-63 Érzelmi, érzéki felvillanás. „Az ember élete telve van érzelmi és érzéki felvillanással, a jelenséget Konsztantinosz Kavafisz örökítette meg először az irodalomban. Mintha az öröklét ígérete szólna ki az ember ösztönéletéből. Bármikor megtörténhet, s meg is történik a zsigereiben, a tekintetében. Olyan élőlény az ember, akinek mindenkit mindig figyelembe kell vennie, az ember promiszkuitásának se vége, se hossza, nincsenek neki gátjai, figyelme animális. A maga számára is észrevétlenül ejti ki tekintetéből azokat, akik szóba sem jöhetnek, a csúnyákat, az öregeket, a gyengéket, a betegeket. Az ember született udvariasságára ilyenkor lehet legjobban rálátni. De ugyanilyen szabályosan visszatér a tekintete mindazokhoz, akik animális igényeinek megfelelnek, vagy akiket lehetséges vetélytársként megmér magának, s azonnal dönt is a hogyanról és a mikétről. Kit kell azonnal, bármilyen módszerrel felöklelnie, félrenyomnia vagy éppenséggel eltennie láb alól.”

65. „ Némán elgyalogolni olyan helyekre, ahol szenvedtek és meghaltak, nem tudjuk mi végre, se értelme nem volt, se funkciója,…”

68. Bűnözők és politikai foglyok összeengedése. „ Az egyházi és világi csordaszellem brutális uralmában élünk valamennyien.” 89. „ Úgy látta (*mármint Ligeti Vilma*) tévedett, elhibázta az életét, azt azonban nem tudta volna megmondani, hogy miként hibázta el, vagy mivel hibázta volna el és mikor hibázta el. Én sem tudom megmondani a magam életéről. csak azt tudom a magamról, hogy van ugyan bizonyos koherenciája, ám a koherenciának sincs értelme. Vagy legalább is nekem nem sikerült megtalálnom. Az élet értelmét illetően annyi előnyben vagyok vele szemben, hogy egy születéstől fogva értelmetlen életet nem lehet elhibázni.”

100-101 „ Személyes önzetlenségükre bízva éltek le egy fél évszázadot, de összeomlásukban, vagy életük végén be kellett látniuk, hogy önfeladásuknak és önzetlenségüknek az égvilágon semmi értelme nem volt, s utólagos haszna sem lesz senkire nézve. Tevékenységüknek legfeljebb csöndes önértéke volt, ami a világ állagát természetesen nem érintette, nem is igazított rajta, és a külvilág minden bizonytalannal holnap sem fog érdeklődést tanúsítani iránta. A külvilág nem az önfeladás nem a szolidaritás, nem az empátia, hanem az önmegvalósítás kultuszában merült alá. Tevékenységük nyomán kicsit világosabban láthatjuk a társadalmi mozgásformák szerkezetét, magát az emberi monomániát vagy egomániát is. Vagy én legalább is azóta világosabban vélem látni. A szolidaritás formáit ténylegesen kiemelték a jótékonyság bűvköréből, intézményeket szántak neki, úgymond konkretizálták,

adminisztrációs rendszerben helyezték el a keresztényi szeretet és szociális gondoskodás fogalmát, a világi aszkézis értelmét is felfedték, ez tényleges érdemük, de semmi több. A fasizmus uralmát és tébolyát nem tudták feltartóztatni, nem tudták elhárítani, nem tudták megfékezni. De legalább kísérletet tettek rá. Ez is érdemük. Nincs azonban olyan hamisság, hazugság, csalás és gyilkosság és rablás aminek az árán a kollektivitás elvét keresztül tudták volna verni a gazdaságon. nem bőséget teremtettek, hanem tartós hiányt. Dilettánsok gyülekezetévé züllesztették a társadalmakat. Ezekben a társadalmakban az emberek megtanultak ugyan a szükségből erényt kovácsolni, de ezért úgy gondolták, hogy mindenkinek mindenhez értenie kell és bármit helyettesíteni lehet bármivel, azaz külön-külön lerombolták minden egyes szakma ethoszát. Erőszak és elnyomás nélkül ez a szisztéma egy napig sem volt fenntartható, ami nevetségessé tette őket. „

104-105 Szakítás a családdal.

117 Arab rasszizmus.

181 „... korábban gyakran elájultam dühömben. Legendások lettek az ájulásaim. Míg Baranyai Elzának egyszer az a mentő ötlete nem támadt, hogy a legközelebbi ájuláskor ne őt hívják, hanem az anyám adjon nekem két jó nagy pofont. „

205 Jóság a szövegben. A relativitás elve és a bizonytalansági reláció nem csak a fizikai tárgyakra és a mechanikára, hanem a nyelvre is érvényes. Így aztán később, évtizedek múltán is nagy gondot okozott nekem, hogy mit kezdjek a jósággal. Nem úgy általában mit kezdjek vele, hanem a szövegben mit kezdjek vele, a saját szövegemben mit kezdjek vele. Még gyakorlott elbeszélők kezén is gyakran lesz belőle bárgyúság. Leginkább az önimádat, az emberi megnevesedésbe vetett vallásos hit vagy akár az ész vallása vezeti bárgyúsághoz a mondatot.

210. Öngyilkos gondolatok

„ Hetvennégy évesen most azt mondom, hogy elcsinált állapotomban sokkal jobban éreztem volna magam, mint túlélőként. Akkoriban Tauber Klárának már igazán nem lehetett kétsége affelől, hogy Epikurosz tézise helytálló. isten nem Mindenható, nem jó, vagy nincs. Vagy később miért nem volt erőm hozzá, hogy legalább én magam öngyilkos legyek. Ez is egy kézenfekvő kérdés. Az öngyilkossági tilalom csupán egy olyan világban érvényes, amelyben gondviselés működik. Niért tudtam mégis az átkozott öngyilkossági készítmésemet legyűrni? Miért tűnt értelmesebbnek, ha egyszer semmiféle értelme nem volt az erőfeszítésnek. vagy miért volt több erőm, hogy ne tegyem meg. az értelmetlen kérdésekre, amelyeket ugyanakkor ma sem sikerül nem feltennem, csak akkor lehet értelmesen válaszolni, ha nics gondviselés. Ha ellenben egy gondviselő Isten mégis lenni találna, akkor az ember antropológiai adottságainak mibenlétére nincs magyarázatom.”

212 A pápa nem az áldozatok, hanem a gyilkosok leki üdvével foglalkozik.

215 Pragmatikus kontra reflektív gondolkodás.

„ A tudat hol a létfenntartás vagy a fajfenntartás mércéivel méri ki a lépést, ezt pragmatikus vagy praktikus gondolkodásnak nevezi, ami a saját világra, az úgynevezett nekünk adott

világra, ennek a világnak a fizikai lehetőségeire vonatkozik, hol pedig az etika vagy az esztétika mércéivel méri be a már végrehajtott cselekvést, ezt reflektív vagy historikus gondolkodásnak nevezi, amivel a megtörténtet rögzíti, más történésekkel veti egybe, a kollektív tudat szempontjából értékeli az egyénit, s ezekkel a reflexiókkal együtt helyezi vissza a tudatba. „

„ A pragmatikus és a reflektív gondolkodás között van ugyan kapcsolat, de nincs köztük hierarchia., s főleg koherencia sem fedezhető fel az elegyükben, se erkölcsi, se fogalmi koherencia. „

„A reflektív gondolkodás követelményei szerint igen kevesek képesek élni. Ők legszívesebben a képzeletük, a társadalmi vagy vallási utópiáik szerint cselekednének, de ezzel együtt nem állítható, hogy antropológiai realitásukat sikerülne megkerülniük, kikapcsolniuk, vagy élesebb helyzetekben ne a gyengeelméjűség és a bestialitás törvényei szerint cselekednének. „

215 - 216 A jóságról: „A jóságnak nincsenek pedagógiai szándékai, megosztani sem lehet, tovább adni sem. A jóság és szeretet jegyében születető világmegváltó szándékok egyenes úton vezetnek a pusztításhoz, később rövid úton kiderül róluk, hogy milyen egyéni érdekeket álcáztak.”

217 A boldogságról. Eroszról.

221 - 228. Fidelio élmény. „Ha valaki a népek szabadságának híve, akkor világos, hogy le kell mondania a személyek szeretetéről.”

„A szabadító opera valamennyi etikai és esztétikai gesztusa funkcionálisan épült be az európai köztudatba.”

217 221 Jóság, szeretet, szerelem.

313-311 Megfigyeltség

325 Párfunkcionárius házfelújítása az államosítás után. (Dilettantizmus)

330 „ ... sokáig nem tudtam eldönteni, hogy a szüleim nyelvén a realitás miként érintkezik az ideával, azaz nem tudtam eldönteni, hogy az adott esetben az ideálistól vagy a valóságról beszélnek-e.....”

357-359 Szorongás az iskolában.

361 „ Amikor évtizedek múltán, a Szentendrei sziget csücskén, kisorosziban éltünk, ahol egyik lakhelyünkön sem volt folyóvíz, kútról kellett vizet hordanunk, Mészöly Miklós azt állította, hogy a bőr tisztítja önmagát. nem tisztította. Egy hét után ő is bűdös lett.”

422 Mozgalmi rétegnyelv

435 Éber alvás „Álmodjak, azaz tudatom spontán módon és ellenőrizetlenül haladjon a maga organikus kapcsolási rendszerén, mindezt meg is figyeljem, azaz hűségesen, mindenféle kalandos irodalmi igény nélkül kövessem organikus rendszerem működését, és rögzítsem

azokat az esetleges elemeket és alkalmi támpontokat benne, tegyük hozzá, hogy az elemek ezreit, a támpontok roppant halmazát, amelyeket az organikus rendszer a munkája közben szertehányt. Értsd, a szerkezeti ábrát, ami az álommunka felszínét, az álombeli kalandozás teljes topográfiáját, azaz freudista szóhasználattal élve a homlokzatát kiadja.

476 A tornatanár veri Vadászt. „A mocskos kurva anyádat juttasd te börtönbe, azt. (Vadász gerinctörést kockáztatva gáncsolta el Nádast.)

531-537 Koreai gyerekek

544 Egy életen át gyűlöltem minden rítust, formalitást.

545 A takarítás nekem való munka. Örültem el tudok veszni minden részletében.

544 Agyhártyagyulladás

596 ...Nem csak az önkényuralmat gyűlölöm, de a reszpublika és a demokrácia gyengeségei, olcsó színjátékai és önvészélyes elfogultságai láttán sem tudom a fejemet elfordítani. „

Nádas Péter jegyzetek

275-280 Tolvaj lincselése. Eszmény és valóság ütközete. Hit az ember megváltoztathatóságában. „A kommunista meggyőződés és a keresztény hit az etikai keresztutak azonos holtponóján találkozik, s misszionárius tudatukkal nem is tudnak egymás elől egykönnyen kitérni.” (280)

352 A mártír nagymama. Mosolytalan asszony volt a nagyanyám. Folyamatosan ellenállt, a mosollyal együtt a fogalmi realitásoknak állt ellen, a városiasságnak, a világiasságnak.”

355 Kisgyerek az iskolában. „Nem voltam alkalmas se az áldozat se a gyámolított szerepére.”

356 Homoerotika”.. láttam, olykor éreztem is, hogy merevedésük támad, letepertek, a mellemen lovagoltak ebben a nagy bakalódásban.”

359 A kivételesség iránti vonzalom. Nagyanyja különös szóhasználatáról írva. „A kivételes már nagyon korán bármit megtehetett velem., húzott és volt, minden mástól eltérített, elszabadította a fantáziámat. „

360 Nyelvi kíváncsiság „, paszta, baszta, megkefélte, felkefélte,”

374-375 A liberális gondolkodásról. „Hiedelmeknek nem ülünk fel. tartózkodóak vagyunk. Agyunk magasabb fordulatszámra jár, nem ragad le ennyire az anyagnál, az egyednél, az egyesnél. Nem ítélt, inkább regisztrál. Mit ad Isten, absztrahál. Mindennel és majdnem mindenkivel szemben hűvös marad, vagy legalább is erre törekszik. Kedélyünk is leíró jellegű. Azonosságokat, különbségeket, hasonlóságokat vesz szemügyre. Elkülönít, összefüggésbe hoz, nem ragad meg a felszínen, benéz az álarcok és álorcák rengetegébe, nem egyes tulajdonságokkal bíbelődik, nem rémüldözik, nem ócsárol, hanem mögé néz, akár a benézés mögé néz. be. Mások hibáin nem csámcsog, mások vétkeiben nem élvezkedik. Inkább az okokkal foglalkozik, nem ragad le az okozatnál. Problémát lát és megold. Azt persze nem tudtam még, hogy mindezekkel a komolyan vehető polgári liberális intésekkal, de főleg ez utóbbival milyen konfliktusokba fogok keveredni, habár levetkőzni sem tudom.”

521 – 522 „Az erotikus és erkölcsi kétarcúság rendszere tizenkét éves korom óta foglalkoztatott, bár se az erkölcsről nem tudtam semmit, se az erotikáról. Még az autoerotikus élményeimben is az értetlenség maradt az erősebb elem. Mit csinál az ember, ez egy, ebből a

nyilvánosság előtt mit hajlandó bevallani, ez kettő, s a közvélekedés szerint miként is kellene viselkednie, ami a harmadik. A rideg valóság, a látszat és a szándék szent hármasa. Még arra a borús nyári délutánra is emlékszem, amikor elhatároztam, hogy egész felnőtt életemben ezzel a kétarcúsággal vagy inkább háromarcúsággal fogok foglalkozni. 1954 igazán forró nyarán amikor valamelyik lexikonban találtam Janusról egy ismeretlen ábrázolást. Ezen két félrenéző arca közé zárva volt egy harmadik arca, a szemtől szembe néző. S ennek milyen volt a tekintete, Uramisten. Őrült volt a tekintete. Képi felismerés volt. Aha. Ez az. Valamit megértettem általa, amit addig nem sikerült megértenem. A kép űzött ki a nyári kertbe, a valakinek a három arca, arcának három nézete, s elmerülten bóklásztam ott vele. meglehet, máskor történt a két kis esemény, az emlékezet mindenesetre összeírta. Mindent, de mindent meg fogok írni, amit az emberek elhallgatnak egymás elől. Abban a pillanatban mindenesetre így szólt az elhatározásom. Valami olyasmiről határoztam el, hogy foglalkozni fogok vele, mi több, ez a foglalatosság lesz az élethivatásom, amiről semmit sem tudtam, honnan is tudhattam volna. Még azt is tudtam, hogy ez nekem nem lesz kellemes, babérokat nem arathatok vele. Ifjú emberként szorgosan kerestem a nyelvi mintákat az erotika tárgykörében e hivatásként űzött foglalatossághoz...”

530 Aranyműves nagyapa kommunista lánya

533 Nem fényképezi le a káposzta taposó asszonyokat. „... a szoknyakorcba feltűzött szoknyaaljakban olyan harsányan és szemérmetlenül csinálták, feketére volt égve a vádlijuk, és kékesfehér az erektől átjárt combjuk, hogy ijedtemben nem fényképeztem le őket. pedig akarták. A taposó lábak és a vérelesen rengő combok látványától minden erő kiment az öröklött tagjaimból.”

539 Kisgyerekként is érzékeli az emberi viszonyokat. „,, S így aztán már kicsi gyerekként, még nem jártam iskolába, elég világosan érzékelttem azokat a mérhetetlen különbségeket, repedéseket, réseket, árkokat és szakadékokat, szülővárosom bonyolult, sokszorosán behatárolt, mégis összefüggő családtörténeti topográfiját, amely a túlélő szokásrendek és az egyéni adottságok mentén fűzte össze és választotta el a város különös emberi tenyészeit; az oldás és a kötés azonban szigorúan a szóbeliség mögött, saját konvencióitól mintegy elszigetelve, vagy fedetten működött.”

540 – 541 Értelmetlen mondatok lefordítása. „... disznótorost hoztak a nagybátyám, Nádas István munkásai. Neki munkásai voltak. Amit megint csak nem tudtam megérteni.

Törökszentmiklósról jöttek minden ősszel, tavaszig maradtak. Nem engedtek be mást maguk közé, mind a hatuknak mindig Törökszentmiklósinak kellett lennie. De miként lehetnek idegen emberek, felnőtt férfiak valakinek a sajátjai. Vagy miért mondják. A birtokos szerkezet nem ment a fejembe, s ki nem ejtettem volna a számon, hogy valaki másnak a tulajdona lenne. Elkezdtem kidolgozni magamban egy nyelvi stratégiát, mikén tudok a helyértéke szerint szükséges mondatot egy másik mondattal megkerülni vagy kiváltani. Nem mondat utánuk, hogy veszek egy villamost, vagy veszünk egy villamost, mert nyilvánvaló ökörség volt. Azt sem mondtam volna ki, hogy valahol valamit osztanak. Egyszerűen irritáltak a nyelvi konvencióikkal. Hogyan vennénk villamost, nincs annyi pénzünk.”

543 – 544 Ortodox zsidók elkülönülése.

552 Diktatúrában nexus a mérce.

595 Kiscselédek hajnali négykor kezdik a munkát.

609 Férfias erőfitogtatás. Levesestál kivágása az ablakon.

2. kötet

11. A polgári történetírás ignoranciái. „... pályafutásom alatt többször, különböző témákban kellett megütköznöm a jó polgári történetírás ignoranciáival. Amiről a derék burzsoák és spiszbürgerek nem kívánnak tudomást venni, mert zavarná a nagyra becsült világképüket, azaz az üzletmenetet és reprezentációs világképüket zavarná, az a történetíróik számára sem létezik. Úgy foglalkoznak politikai történettel és filozófiával, hogy munkásmozgalmakkal

azért ne kelljen, vagy minél kevesebbet kelljen foglalkozniuk, parasztmozgalmakkal még kevésbé, ami miatt aztán nem érhető meg tisztességesen a kontinens szociális története, a korszak antropológiai állapotának képe pedig végzetesen torz marad. Nem ismerünk rá benne egykori és mai önmagunkra. csak szélről, nacionális és vallási elfogultságaik, úgymond családias szépérzékük terhe alatt foglalkoznak a kolonializmus, a hittérítés és a rabszolga-kereskedelem azaz a genocídiumok sorozatának kénköves történetével. „

14. Bizalmas értesülés tudása a diktatúrában kivételes kiváltság.

18 „ Pragmatikus politikai számításaikkal a konzervatív liberálisok és baloldali liberálisok többnyire önmagukat rúgják segbe.”

60. Érzelmi, érzéki felvillanás. „Velem szemben egy erős arcú arab lány ült, aki valamilyen iskolai dolgozatot tanulmányozott. Igen gondterhelt lett az ábrázata, valamit bizonyára nem és nem értett. Csaknem tragikusak az erős arcvonásai. Minden átmenet nélkül pakolta el az iskolai papírjait, nem, ezzel ő nem foglalkozik. Előkotorta kis kerek cédé lejátszóját, dugóit a fülébe nyomta, amitől a szemem láttára változott át. Ragyogni kezdett. Néhány pillanat múltán kihívó pillantást vetett rám, elbűvöltet és elbűvölöt, amivel természetesen meglepett. Világos, hogy tekintete nem az öreg bácsinak szólt. A kifeszülő erős testével nem engem szólított meg. S amint maga is nagy zavartan feleszmélt, visszavette a lángot, amitől pedig érthetővé vált a mentális áttétel mechanikája. Annak az emlékállománynak szólt a ragyogása, amely a zenéhez kapcsolja őt, ezért hallgatja mindig újra.”

62-63 Érzelmi, érzéki felvillanás. „Az ember élete telve van érzelmi és érzéki felvillanással, a jelenséget Konsztantinosz Kavafisz örökítette meg először az irodalomban. Mintha az öröklét ígérete szólna ki az ember ösztönéletéből. Bármikor megtörténhet, s meg is történik a zsigereiben, a tekintetében. Olyan élőlény az ember, akinek mindenkit mindig figyelembe kell vennie, az ember promiszkuitásának se vége, se hossza, nincsenek nemi gátjai, figyelme animális. A maga számára is észrevétlenül ejti ki tekintetéből azokat, akik szóba sem jöhetnek, a csúnyákat, az öregeket, a gyengéket, a betegeket. Az ember született udvariatlanságára ilyenkor lehet legjobban rálátni. De ugyanilyen szabályosan visszatér a tekintete mindazokhoz, akik animális igényeinek megfelelnek, vagy akiket lehetséges vetélytársként megmér magának, s azonnal dönt is a hogyanról és a mikétről. Kit kell azonnal, bármilyen módszerrel felöklelnie, félrenyomnia vagy éppenséggel eltennie láb alól.”

65. „ Némán elgyalogolni olyan helyekre, ahol szenvedtek és meghaltak, nem tudjuk mi végre, se értelme nem volt, se funkciója...”

68. Bűnözők és politikai foglyok összeengedése. „ Az egyházi és világi csordaszellem brutális uralmában élünk valamennyien.” 89. „ Úgy látta (*mármint Ligeti Vilma*) tévedett, elhibázta az életét, azt azonban nem tudta volna megmondani, hogy miként hibázta el, vagy mivel hibázta volna el és mikor hibázta el. Én sem tudom megmondani a magam életéről. csak azt tudom a magaméről, hogy van ugyan bizonyos koherenciája, ám a koherenciának sincs értelme. Vagy legalább is nekem nem sikerült megtalálnom. Az élet értelmét illetően annyi előnyben vagyok vele szemben, hogy egy születéstől fogva értelmetlen életet nem lehet elhibázni.”

100-101 „ Személyes önzetlenségükre bízva éltek le egy fél évszázadot, de összeomlásukban, vagy életük végén be kellett látniuk, hogy önfeladásuknak és önzetlenségüknek az égvilágon semmi értelme nem volt, s utólagos haszna sem lesz senkire nézve. Tevékenységüknek legfeljebb csöndes önértéke volt, ami a világ állagát természetesen nem érintette, nem is igazított rajta, és a külvilág minden biztonnyal holnap sem fog érdeklődést tanúsítani iránta. A külvilág nem az önfeladás nem a szolidaritás, nem az empátia, hanem az önmegvalósítás kultuszában merült alá. Tevékenységük nyomán kicsit világosabban láthatjuk a társadalmi mozgásformák szerkezetét, magát az emberi monomániát vagy egomániát is. Vagy én legalább is azóta világosabban vélem látni. A szolidaritás formáit ténylegesen kiemelték a jótékonyság bűvköréből, intézményeket szántak neki, úgymond konkretizálták,

adminisztrációs rendszerben helyezték el a keresztényi szeretet és szociális gondoskodás fogalmát, a világi aszkézis értelmét is felfedték, ez tényleges érdemük, de semmi több. A fasizmus uralmát és tébolyát nem tudták feltartóztatni, nem tudták elhárítani, nem tudták megfékezni. De legalább kísérletet tettek rá. Ez is érdemük. Nincs azonban olyan hamisság, hazugság, csalás és gyilkosság és rablás aminek az árán a kollektivitás elvét keresztül tudták volna verni a gazdaságon. nem bőséget teremtettek, hanem tartós hiányt. Dilettánsok gyülekezetévé züllesztették a társadalmakat. Ezekben a társadalmakban az emberek megtanultak ugyan a szükségből erényt kovácsolni, de ezért úgy gondolták, hogy mindenkinek mindenhez értenie kell és bármit helyettesíteni lehet bármivel, azaz külön-külön lerombolták minden egyes szakma ethoszát. Erőszak és elnyomás nélkül ez a szisztéma egy napig sem volt fenntartható, ami nevetségessé tette őket. „

104-105 Szakítás a családdal.

117 Arab rasszizmus.

181 „... korábban gyakran elájultam dühömben. Legendások lettek az ájulásaim. Míg Baranyai Elzának egyszer az a mentő ötlete nem támadt, hogy a legközelebbi ájuláskor ne őt hívják, hanem az anyám adjon nekem két jó nagy pofont. „

205 Jóság a szövegben. A relativitás elve és a bizonytalansági reláció nem csak a fizikai tárgyakra és a mechanikára, hanem a nyelvre is érvényes. Így aztán később, évtizedek múltán is nagy gondot okozott nekem, hogy mit kezdjek a jósággal. Nem úgy általában mit kezdjek vele, hanem a szövegben mit kezdjek vele, a saját szövegemben mit kezdjek vele. Még gyakorlott elbeszélők kezén is gyakran lesz belőle bárgyúság. Leginkább az önimádat, az emberi megnemesedésbe vetett vallásos hit vagy akár az ész vallása vezeti bárgyúsághoz a mondatot.

210. Öngyilkos gondolatok

„Hetvennégy évesen most azt mondom, hogy elcsinált állapotomban sokkal jobban éreztem volna magam, mint túlélőként. Akkoriban Tauber Klárának már igazán nem lehetett kétsége affelől, hogy Epikurosz tézise helytálló. isten nem Mindenható, nem jó, vagy nincs. Vagy később miért nem volt erőm hozzá, hogy legalább én magam öngyilkos legyek. Ez is egy kézenfekvő kérdés. Az öngyilkossági tilalom csupán egy olyan világban érvényes, amelyben gondviselés működik. Niért tudtam mégis az átkozott öngyilkossági késztetésemet legyűrni? Miért tűnt értelmesebbnek, ha egyszer semmiféle értelme nem volt az erőfeszítésnek. vagy miért volt több erőm, hogy ne tegyem meg. az értelmetlen kérdésekre, amelyeket ugyanakkor ma sem sikerül nem feltennem, csak akkor lehet értelmesen válaszolni, ha nics gondviselés. Ha ellenben egy gondviselő Isten mégis lenni találna, akkor az ember antropológiai adottságainak mibenlétére nincs magyarázatom.”

212 A pápa nem az áldozatok, hanem a gyilkosok leki üdvével foglalkozik.

215 Pragmatikus kontra reflektív gondolkodás.

„A tudat hol a létfenntartás vagy a fajfenntartás mércéivel méri ki a lépést, ezt pragmatikus vagy praktikus gondolkodásnak nevezi, ami a saját világra, az úgynevezett nekünk adott világra, ennek a világnak a fizikai lehetőségeire vonatkozik, hol pedig az etika vagy az esztétika mércéivel méri be a már végrehajtott cselekvést, ezt reflektív vagy historikus gondolkodásnak nevezi, amivel a megtörténtet rögzíti, más történésekkel veti egybe, a kollektív tudat szempontjából értékeli az egyénit, s ezekkel a reflexiókkal együtt helyezi vissza a tudatba. „

„A pragmatikus és a reflektív gondolkodás között van ugyan kapcsolat, de nincs köztük hierarchia., s főleg koherencia sem fedezhető fel az elegyükben, se erkölcsi, se fogalmi koherencia. „

„A reflektív gondolkodás követelményei szerint igen kevesek képesek élni. Ők legszívesebben a képzeletük, a társadalmi vagy vallási utópiáik szerint cselekednének, de

ezzel együtt nem állítható, hogy antropológiai realitásukat sikerülne megkerülniük, kikapcsolniuk, vagy élesebb helyzetekben ne a gyengeelméjűség és a bestialitás törvényei szerint cselekednének. „

215 - 216 A jóságról: „A jóságnak nincsenek pedagógiai szándékai, megosztani sem lehet, tovább adni sem. A jóság és szeretet jegyében születető világmegváltó szándékok egyenes úton vezetnek a pusztításhoz, később rövid úton kiderül róluk, hogy milyen egyéni érdekeket álcáztak.”

217 A boldogságról. Eroszról.

221 - 228. Fidelio élmény. „Ha valaki a népek szabadságának híve, akkor világos, hogy le kell mondania a személyek szeretetéről.”

„A szabadító opera valamennyi etikai és esztétikai gesztusa funkcionálisan épült be az európai köztudatba.”

217 221 Jóság, szeretet, szerelem.

313-311 Megfigyeltség

325 Párfunkcionárius házfelújítása az államosítás után. (Dilettantizmus)

330 „ ... sokáig nem tudtam eldönteni, hogy a szüleim nyelvén a realitás miként érintkezik az ideával, azaz nem tudtam eldönteni, hogy az adott esetben az ideálsírról vagy a valósírról beszélnek-e.....”

357-359 Szorongás az iskolában.

361 „ Amikor évtizedek múltán, a Szentendrei sziget csücskén, kisorosziban éltünk, ahol egyik lakhelyünkön sem volt folyóvíz, kútról kellett vizet hordanunk, Mészöly Miklós azt állította, hogy a bőr tisztítja önmagát. nem tisztította. Egy hét után ő is bűdös lett.”

422 Mozgalmi rétegnyelv

435 Éber alvás „Álmodjak, azaz tudatom spontán módon és ellenőrizetlenül haladjon a maga organikus kapcsolási rendszerén, mindezt meg is figyeljem,, azaz hűségesen, mindenféle kalandos irodalmi igény nélkül kövessem organikus rendszerem működését, és rögzítsem azokat az esetleges elemeket és alkalmi támpontokat benne, tegyük hozzá, hogy az elemek ezreit, a támpontok roppant halmazát, amelyeket az organikus rendszer a munkája közben szertehányt. Értsd, a szerkezeti ábrát, ami az álommunka felszínét, az álombeli kalandozás teljes topográfiáját, azaz freudista szóhasználattal élve a homlokzatát kiadja.

476 A tornatanár veri Vadászt. „ A mocskos kurva anyádat juttasd te börtönbe, azt. (Vadász gerinctörést kockáztatva gáncsolta el Nádast.)

531-537 Koreai gyerekek

544 Egy életen át gyűlöltem minden rítust, formalitást.

545 A takarítás nekem való munka. Örültem el tudok veszni minden részletében.

544 Agyhártyagyulladás

596 ...Nem csak az önkényuralmat gyűlölöm, de a reszpublika és a demokrácia gyengeségei, olcsó színjátékai és önveszélyes elfogultságai láttán sem tudom a fejemet elfordítani. „